

Aggresjonsproblemer

Av stipendiat Bjørn Christiansen

I et tidligere nummer av *Impuls*¹ har universitetsstipendiat Harald Ofstad skrevet en artikkel om aggresjonsproblemet hvor han tar opp til drøfting (A) noen av de vanskeligheter en stilles overfor ved forsøk på å avgrense eller definere begrepet aggresjon, og (B) to typer av psykologiske hypoteser om årsakene til aggresjon.

Herr Ofstad begrenser sin drøfting til den individuelle aggresjon, slik denne kommer til uttrykk i mellompersonlige forhold. En vil i denne artikkel ta opp et litt annet aspekt ved aggresjonsproblemet. Nemlig, manifesteringen av aggresjon mellom grupper eller nasjoner.

Som vitenskapelig problemfelt er dette et lite utviklet område. Det kan i denne forbindelse være av en viss interesse å sitere noen linjer fra Dorwin Cartwrights anmeldelse² av Otto Klinebergs nylig publiserte bok: «*Tensions Affecting International Understanding. A Survey of Research*».³ Cartwright skriver bl. a.:

«Although a good deal is known about some of the influences making for aggression in the individual, the relations, if any, between individual aggressiveness and national aggression are virtually unknown.»

Og han avslutter med: «— the suspicion cannot be readily put down that the whole approach to the problems has not yet been phrased right. Proper problems for research have not yet been stated.»

Dette synes på mange måter kanskje å være et for ekstremt synspunkt, men det har uten tvil en kjerne av sannhet. Internasjonal aggresjon er en form for organisert aggresjon, og denne organiserte aggresjon er av en annen art enn den en under gitte betingelser kan finne uttrykk for ved mellompersonlige konflikter. Den forutsetter en kanalisering av individuelle innstillinger og atferd i forhold til et integrert nasjonalt uttrykksmønster. Disse kanaliserings- og integreringsprosesser gjør at den individuelle og personlighetspregete referanseramme blir ufullstendig. Det kommer noe i tillegg. Akkurat hva dette noe er, og hvorledes en skal kunne få inkorporert dette i de tradisjonelle psykologiske forklaringsprinsipper for aggresjon synes å være det uløste problem.

I det minste to ulike synsmåter har blitt hevdet. Disse kan karakteriseres som henholdsvis de genetiske og de kontemporære frustrasjonsteorier.

Den genetiske frustrasjonsteori tar utgangspunkt i psykoanalytiske forklaringsprinsipper for individuell aggresjon, og ved hjelp av en ekstrapolering av disse prinsipper mener en også å kunne forklare gruppeaggresjon. Kanaliseringsprosessen blir betraktet som mer eller mindre identisk med utviklingen av bestemte typer av nasjonalistiske innstillingsmønstre. Disse blir igjen forklart ut fra barndomssituasjon og motivasjonsdynamikk: dels gjennom en fortrenkning og overføring av emosjonelle verdier fra foreldre til nasjonale symboler, og dels gjennom en forskyvning av driv fra personlige til nasjonale målsetninger.⁴

Det synes ikke å by på store vanskeligheter å finne tilfeller av aggresivitet hvor den genetiske frustrasjonsteori viser seg inadekvat som forklaringsgrunnlag. Otto Klineberg refererer i sin *Social Psychology*⁵ til en undersøkelse om forholdet mellom ullprisene og antallet av negerlynsjinger i den sydligste delen av U.S.A. Den relativt høye negative korrelasjon som ble funnet antyder at kontemporære faktorer er av betydning, uten at en dermed kan si noe bestemt om hvilken relativ betydning disse har i forhold til de genetiske faktorer.

Den kontemporære frustrasjonsteori i ekstrem utforming ser mer eller mindre bort fra eventuelle dypereliggende disposisjoner. Det som i første rekke blir tillagt vekt er den aktuelle frustrasjon

som forefinnes, eller bredere, de påvirkninger personer blir utsatt for på bakgrunn av deres medlemskap i bestemte grupper. Tilhengerne av denne teori refererer gjerne til gruppeeksperimentene til Lewin, Lippitt og Wright.^{3, 4, 5} Det høye samsvar som ble funnet mellom type av ledelse og relativt homogene atferdsmønstre blandt gruppe medlemmene blir tolket som et uttrykk for den dominerende effekt som kan tillegges den kontemporære gruppesituasjon. En må i denne forbindelse imidlertid være oppmerksom på det forhold at alle guttene som deltok i eksperimentet hadde tilnærmet den samme bakgrunn. Et utsagn om at en faktor eller et faktorkompleks er dominerende i forhold til et annet, ville, for å kunne sies å være verifisert kreve en tosidig manipulering. På den annen side kan en si at enhver teori som ser bort fra de kontemporære situasjonselementer er ufullstendig og inadekvat.

Kanskje den mest uttalte forskjellen ved medlemmenes atferdsmønstre i de autokratisk og demokratisk ledede gruppene, i det eksperiment som det ovenfor er referert til, var forskjellen med hensyn til «aggresjonsnivå.» De autokratisk ledede gruppene fremviste enten et betraktelig høyere eller et betraktelig lavere «aggresjonsnivå» enn de demokratisk ledede gruppene. Lippitt⁷ karakteriserer dem som submissive og aggressive autokratier. Forskjellen blir tolket som uttrykk for for-

skjeller i arten av kontroll som de autokratiske ledere benyttet seg av⁹: De submissive gruppene viste ved lederens fravær en større aggresjonsøkning enn de andre gruppene. Det autokratiske styresett synes derfor i begge tilfelle å ha aggresjonsprovoserende egenskaper, men det synes i tillegg, under visse betingelser, å kunne hindre aggresjonen fra å komme til uttrykk.

På ny står en igjen overfor kanaliseringsproblemet. Gitt at autokratier har større aggresjionspotensial enn demokratier, kan dette nyttes til forklaring av internasjonal aggresjon? Eller med andre ord: er demokratiet noen garanti for en ikke-aggressiv internasjonal politikk slik det ofte blir hevdet?

Etter min oppfatning er dette ikke tilfelle. Lewins eksperimenter gir verdifulle bidrag til forståelsen av ledelsesproblemer og intragrupperelasjoner. Ved relasjoner mellom grupper vil betingelsene være andre. Det synes uforsvarlig å trekke konklusjoner vedrørende intergrupperelasjoner på grunnlag av egenskaper ved in-gruppe relasjoner eller de interpersonlige relasjoner i grupper. For å sitere Muzafer Sherif¹⁰:

«To date, experimental studies of group relations have concentrated mainly on intergroup relations. Kurt Lewin and his associates have demonstrated the differential effects on individual members of different group situations

created by three different types of leadership — namely democratic, autocratic and laissez-faire. Yet the democratic, autocratic and laissez-faire character of *in-group relations* thus produced do not necessarily determine the character of intergroup relations. For example, in Lewin's experiment friction occurred between the democratic and laissez-faire groups and a «war» broke out. The democratic group did not stop to think of a democratic way to settle the affair: democratic procedure was something to be practiced within the group. The fight that developed was hardly a democratic method of solution. In short, *in-group democracy* does not necessarily imply democracy toward outgroups, even though we may preach it.»

Det synspunkt Sherif her gjør seg til talsmann for kan tolkes dit at like vanskelig som det ville være å studere et gitt individ i sosialt vakuum, og derpå si noe om dette individs atferd i en gitt gruppesituasjon — uten spesielle tilordnings-teorier, — like umulig ville det være å si noe om en gitt gruppes atferd i relasjon til en — eller en kategori av andre grupper, — utelukkende på grunnlag av studier vedrørende gruppens internale relasjoner. Grupper på samme måte som individer, står i «interaction». De gjensidig påvirker og stimulerer hverandre. Erkjennelser av dette fenomen innenfor individualpsykologien har

ført til en gradvis forskyvning av mange psykologers interesseområde i retning av interpersonlige forhold og gruppedynamikk.

Når en hevder at forståelsen av organisert aggresjon mellom grupper eller nasjoner vil kreve forklaringsprinsipper som omfatter mer enn gruppenes internale relasjoner, men også disse relasjoners relasjoner til utgruppens relasjoner, så endrer en i realiteten analyseenheten (av første orden) fra individ til gruppe. Dette er ikke slik å forstå at internasjonale konflikter prinsipielt ikke kan tenkes å kunne tilbakeføres til individuelle og mellompersonlige forhold. Men dette er etter all sannsynlighet en så komplisert prosess at den for å kunne løses vil kreve en betraktelig utvidet kjennskap til forholdet mellom jeg- og vi-innstillinger, deres oppståen, utvikling og samspill.

Å nytte grupper som analyseenhet ved studiet av konflikter mellom grupper, til forutsigelse av internasjonal aggresjon etc., impliserer ikke nødvendigvis at en må foreta en tilordning til det individual-psykologiske analyseringsnivå. Prinsipielt gjelder dette like lite som de individualpsykologiske atferdsforutsigelser er betinget av kjennskap til de mellomliggende psykofysiologiske prosessene¹¹.

Hører forklaringsprinsipper av den organiserte aggresjon, av krig, revolusjoner etc. naturlig inn under psykologien? Meget antyder ønskeligheten av å innføre en annen referanseramme enn den indi-

viduelle ved studiet av intergrupperelasjonene. Men noen alternativ referanseramme har ennå ikke blitt tilfredsstillende utformet. Dette er et dagens dilemma, og det er muligens noe i denne retningen Cartwright sikter til når han uttaler: «— — the suspicion cannot be readily put down that the whole approach to the problems has not yet been phrased right.»²

LITTERATUR:

- ¹ Nr. 3, 5. årg. Mai 1951.
- ² Psychological Bulletin. Vol. 48. No. 2. March 1951.
- ³ New York: Social Science Research Council, Bulletin 2, 1950.
- ⁴ Kfr. Bay, Gullvåg, Ofstad, Tønnesen: Nationalism A Study of Identification with People and Power, Oslo: Institutt for samfunnsforskning, 1950.
- ⁵ New York: Henry Holt. 1940.
- ⁶ Ronald Lippitt: An experimental study of democratic and authoritarian group atmospheres. Iowa: Studies in Child Welfare. Vol. 16. No. 3, 1940.
- ⁷ Ronald Lippitt, Ralph K. White: The «Social Climate» of childrens groups. I Chil Behavior and Develpoment. New York: McGraw-Hill, 1943.
- ⁸ Ronald Lippitt, Ralp K. White: An experimental study of leadership and group life. I Readings in Social Psychology. New York: Henry Holt, 1947.
- ⁹ Kurt Lewin: Field Theory in Social Science. New York: Harper, 1951.
- ¹⁰ Muzater Sherif: A preliminary experimental study of intergroup relations. I Social Psychology at the Crossroads. New York: Harpers, 1951.
- ¹¹ Kfr. K. F. Muenzinger: Psychology: The science of Behavior. New York. Harpers, 1942.